

אוניברסיטת בר-אילן
ביה"ס לע"ס ע"ש לואיס וגבי וייספלד

הצעת מחקר לתואר שני

נטילת סיכונים כללית ונהיגה מסוכנת בגיל ההתבגרות :
תרומתם של חרדת מוות וסגנון התקשרות

**Risk-taking and reckless driving in adolescence:
The roles of death anxiety and attachment style**

מנחה : פרופ' אורית טאובמן בן-ארי

ת"ז

שם : גינה פורת-זימן

שנה"ל תשס"ט

מבוא

הקדמה

במהלך גיל ההתבגרות מתרחשים שינויים רבים בכל תחומי החיים הדורשים מאמץ הסתגלותי. בתקופה זו המכונה על ידי בלוס (Blos, 1979) "תהליך האינדיבידואציה השני", קיימת פגיעות גדולה במבנה הנפשי כתוצאה מהתעוררות של דחפים שהיו לטנטים בגיל החביון, מהפחתת התלות מהמשפחה ומחיפוש אחר אובייקטים משמעותיים מחוצה לה. בגיל ההתבגרות קיים עיסוק רב בנושא המוות שכן תהליך ההתנתקות מאובייקטים שהופנמו בילדות, מעלה תכנים של פרידה ומוות, בשלב שבו קיימת הבשלה של המושג המוות על כל מרכיביו (Speece & Brent, 1992). כמו כן, בהשוואה לתקופות אחרות בחיים, מאופיינת תקופת ההתבגרות בשיעור גבוה יותר של נטילת סיכונים (Arnett, 1992). המחקר הנוכחי מנסה לעמוד על תרומתה של חרדת המוות בגיל ההתבגרות לנטילת סיכונים, הן כללית והן ספציפית לנהיגה, שכן תאונות דרכים הן גורם המוות המספר אחד בתקופת חיים זו (NHTSA, 2003). בנוסף, מנסה המחקר לבחון את תפקידה הממתן של מערכת ההתקשרות בוויסות חרדת מוות והנטייה ליטול סיכונים. במסגרת הצעת המחקר, נבחן תחילה את הידוע בספרות לגבי נטילת סיכונים כללית ונהיגה מסוכנת בקרב מתבגרים. לאחר מכן נסקור את הנושא של חרדת מוות ואת הקשר בינה לבין נטילת סיכונים כללית ונהיגה מסוכנת. לאחר מכן נתייחס לתיאורית ההתקשרות (Bowlby, 1969/1982, 1973) ולקשר בינה לבין מעורבות בהתנהגויות מסוכנות. הסקירה תסתיים בהתייחסות לאינטראקציה בין מערכת ההתקשרות לבין חרדת מוות כממתנת התנהגויות של נטילת סיכונים בגיל ההתבגרות.

חשיבות המחקר

מעבר להרחבת הבנת המניעים לנטילת סיכונים כללים וספציפיים לנהיגה בגיל ההתבגרות, מחקר זה עשוי לסייע במישור הקהילתי-חינוכי בבניית תוכניות הסברה ומניעה ובמישור הקליני בטיפול בבני נוער המעורבים בהתנהגויות מסוכנות.

נטילת סיכונים כללית בגיל ההתבגרות

נתונים מהעולם ומישראל מגלים כי אחת הקבוצות המאופיינות ביותר בנטילת סיכונים הינה קבוצת המתבגרים. נתונים אלו מראים כי מרבית שיעורי המוות והחולי של מתבגרים קשורים לנטילת סיכונים (הראל, מולכו, וטילינגר, 2003; CDC, 2008). בספרות המקצועית קיימת שונות בין החוקרים באופן ההתייחסות לתופעה. במחקר הנוכחי אנו מתייחסים להיבט הלא הסתגלותי של נטילת סיכונים בגיל ההתבגרות. התנהגויות שתוצאותיהן השליליות וסכנותיהן גדולות מהרווחים הצפויים מביצוע אותה התנהגות (Byrnes, Miller, &) (Schafer 1999; Igra & Irwin, 1996). במסגרת הגדרה זאת ניתן לראות נטילת סיכונים בגיל ההתבגרות בתחומים של נהיגה, שימוש לרעה בחומרים פסיכו-אקטיביים, פעילות מינית לא מבוקרת, אלימות, עבריינות, הפרעות אכילה, וכדומה (Arnett, 1992). הספרות המקצועית מחלקת את המניעים לנטילת סיכונים לשני מעגלי השפעה המתייחסים לגורמים אישיים פנימיים ולגורמים סביבתיים. בפרק הנוכחי נרחיב על שני המעגלים הללו בהקשר של נטילת סיכונים כללית. המחקרים העוסקים בהשפעות הפנימיות על נטילת סיכונים נוטים לחלק את הגורמים למספר היבטים – קוגניטיבי, אפקטיבי ומוטיבציוני. כל היבט מסביר מישור אחר של התופעה, אך יחד הם מציינים תמונה כוללת. ההיבט הראשון מתייחס למניעים המוטיבציוניים. חוקרים העוסקים בתחום, מבחינים בין מוטיבציות תועלת, הממוקדות בהשגת חוויה חיובית או נעימה, לבין מוטיבציות עלות, הממוקדות בהפחתה או מניעה של חוויה שלילית או כואבת. מנקודת מבטם של מתבגרים, מוטיבציות תועלת כוללות מוטיבציה להשוויץ, רכישת סטאטוס של בוגר, העלאת הערך העצמי, תחושת שליטה ובטחון, תחושת מסוגלות ומיומנות, תחושת שייכות וריגוש של בוגר, העלאת הערך העצמי, תחושת שליטה ובטחון, תחושת מסוגלות ומיומנות, תחושת שייכות וריגוש (Caffray & Schneider, 2000; Cooper, Shapiro, & Powers, 1998; Furby & Beyth-Marom, 1992).

העלויות הכרוכות בהתנהגות מסוכנת כוללות פחד מפגיעה עצמית, פחד מתגובות של דמויות משמעותיות, חרטה על ההתנהגות ותחושת חוסר אונים (טאובמן, מיקולינסר, ואירם, 1996).

מחקרים העוסקים בהיבט השני, ההיבט האפקטיבי, מצאו כי השתתפות בהתנהגויות מסוכנות מפחיתה ו/או מונעת מצבים אפקטיביים שליליים הנובעים מקשר עם הורים, תקשורת לקויה, לכידות משפחתית נמוכה, רמה נמוכה של תמיכה, תפקוד לימודי נמוך וקושי בספרציה ממשפחת המוצא (Caffray & Schneider, 2000; Michael & Ben-Zur, 2007). בהיבט האפקטיבי נבדק גם הקשר בין תכונת חיפוש הריגושים לבין נטילת סיכונים. נמצא כי למחפשי ריגושים נטייה להערכה נמוכה של סיכונים, הם רואים את עצמם כנמצאים פחות בסיכון עם סבירות נמוכה יותר לתוצאות שליליות (Zuckerman, 2007).

ההיבט השלישי של ההשפעות הפנימיות הינו ההיבט הקוגניטיבי המתייחס לנטילת סיכונים כאל תהליך של קבלת החלטות שבו האדם בוחר את האלטרנטיבות בהתאם להערכת הרווחים וההפסדים שהוא צופה. מתבגרים נוטים להעריך רווחים והפסדים בצורה שונה ופחות מדויקת ממבוגרים (Furby & Beyth-Marom, 1997; Parsons, Siegel, & Cousins, 1992). לעיתים מה שמניע את ההחלטה להסתכנות בקרב מתבגרים היא הערכה דיפרנציאלית של רווחים והפסדים בכך שקיימת התמקדות יותר גבוהה ברווחים הפוטנציאליים תוך המעטה של הסיכונים הטמונים בהתנהגות (Ben-Zur & Reshef-Kfir, 2003; Lopes, 1983, 1987).

המחקרים העוסקים בהשפעות הסביבתיות לנטילת סיכונים כללית, מתייחסים לתפקידם של קבוצת השווים, הורים, מבנה המשפחה ומוסדות בקהילה בעיצוב התנהגות בעיצוב התנהגות של בני נוער (Igra & Irwin, 1996). מחקרים בתחום מלמדים כי תפיסת יחסים שליליים משפחתיים (כגון, ניתוק, קושי בהשגת עצמאות ואוטונומיה ותקשורת לא יעילה) של בני הנוער יכולה להגביר מעורבות בהתנהגויות מסוכנות (Igra & Irwin, 1993; Turner, Irwin, Tschann, & Millstein, 1996). ממצאים בתחום החברתי מצאו כי אימוץ בני הנוער את קבוצת השווים כמודל לחיקוי העיקרי שלהם, מנבא באופן חזק השתתפות בפעילויות מסוכנות (Jessor, Van, 1995; Den Bos, Vanderryn, Costa, & Turbin, 1995).

מתוך ההתנהגויות המסכנות בגיל ההתבגרות, נהיגה מסוכנת הינה אחת השכיחות. תוצאותיה הינן הגורם המרכזי לתמותה ולפציעות אנושות בקבוצת גיל זו (NHTSA, 2003). מכאן נובעת חשיבות ההבנה לעומק של נהיגה מסוכנת.

נהיגה מסוכנת בקרב מתבגרים וצעירים

נתונים מהעולם ומהארץ מצביעים על שכיחות גבוהה יותר של נהיגה מסוכנת בקרב מתבגרים וצעירים, בהשוואה לנהגים מבוגרים יותר. נתונים מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2008) מראים כי בשנת 2006 נהגים צעירים (עד גיל 24) היו מעורבים בתאונות דרכים עם נפגעים פי 1.39 מכלל הנהגים המעורבים בתאונות עם נפגעים.

נהיגה מסוכנת בקרב צעירים מאופיינת בשכיחות גבוהה של נהיגה במהירות גבוהה, אי שמירת מרחק, ביצוע עקיפות מסוכנות, אי מתן זכות קדימה להולכי רגל והשתלבות מהירה בתנועה (Gullone & Moore, 2000; West, Elander, & French, 1993; Williams, 1998). כמו כן, לצעירים נטייה לנהיגה במצבים מסוכנים כמו: תחת השפעת אלכוהול, במהלך הלילה ובמצבי עייפות (Bradstock, et al., 1987; Jonah, 1986). הם גם נוטים פחות לחגור חגורות בטיחות ביחס לנהגים מבוגרים (Begg & Langley, 2000). בדומה למחקרים בתחום של נטילת סיכונים כללית, מחקרים בתחום הנהיגה מתייחסים לשני מעגלי השפעה הנוגעים לגורמים אישיים-פנימיים ולגורמים סביבתיים.

מעגל ההשפעה הראשון מתייחס לתרומתם של גורמים אישיים-פנימיים וכולל מוטיבציות לנהיגה מסוכנת ומשתני אישיות. בהמשך למערכת המוטיבציות שתוארו בהקשר של נטילת סיכונים כללית, מחקרים בתחום הנהיגה מצאו כי נהיגה מסוכנת מהווה אמצעי להגברת תחושות ערך עצמי, שליטה, סטאטוס, כוח והנאה (Donovan, Umlaf, & Salzberg, 1988) ומאפשרת בדיקת גבולות (Gregerson & Bjurulf, 1996).

במחקרה של טאובמן – בן-ארי (Taubman – Ben-Ari, 2008), נמצאו ארבעה גורמי תועלת: ניהול רושם, הנאה, ריגוש ותחושת שליטה; וארבע עלויות: תחושת מצוקה, פגיעה בערך עצמי, מטרד וסיכון חיים. ממצאי המחקר הצביעו על קשר בין האופן שבו נתפסת הנהיגה לבין סכמת הנהיגה. תפיסת הנהיגה כהזדמנות לריגוש מחד וכמעוררת תחושת מצוקה במהלך נהיגה או מטרד מאידך, תרמו לנהיגה מסוכנת יותר. בנוסף, נמצא כי התועלת שביצירת רושם והעלות של תחושת מצוקה, מעודדים תפיסה חיובית של נהיגה מסוכנת. לעומת זאת, תפיסה רבה יותר של אפשרות לפגיעה בערך העצמי קשורה לתפיסה נמוכה יותר של נהיגה מסוכנת כמקובלת ולתפיסה רבה יותר של נהיגה מסוכנת כשלילית ומאיימת. כמו כן, נמצא כי תפיסת עלויות של מטרד ופגיעה בערך העצמי תורמת למעורבות גבוהה יותר בנהיגה מסוכנת. במחקר נוסף שעסק באופן בו מתבגרים תופסים נהיגה מצא כי נהיגה מסוכנת יכולה להיתפס כהזדמנות להשגת רווחים אישיים וחברתיים וכיצרת מצב רוח טוב, אך היא גם יכולה להיתפס בעיניהם כאיום וכאפשרות להיפגע (Taubman – Ben-Ari, Mikulincer, & Iram, 2004). החוקרים הסיקו שנהיגה יכולה להוות עבור מתבגרים מוצא נגיש לרגשות, קונפליקטים ותחושת אמביוולנטיות כלפי נושאים של חיים ומוות. בנוסף, נהיגה מסוכנת עלולה לסייע למתבגר להשיג משימות התפתחותיות מסוימות כמו יצירת זהות מגדרית, עצמאות והשתלבות בקבוצת השווים (Papadikis & Moore, 1991).

מחקרים רבים מנסים לקשור בין תכונות אישיות לאופן הנהיגה. שתי התכונות האישיות שנחקרו תדיר בהקשר של נהיגה מסוכנת הינן חיפוש ריגושים ואגרסיביות תכונתית והן נמצאו כמנבאות מעורבות בנהיגה מסוכנת, בעבירות תנועה ובתאונות דרכים (Arnett, Offer, & Fine, 1997; Jonah, 1997; Schwebel, 2006). עוד נמצא במחקרו של ארנט ושותפיו כי קיימת אינטראקציה בין אגרסיביות תכונתית (trait) לאגרסיביות מצבית (state). כך, שלא רק שלמתבגרים אגרסיביים נטייה גבוהה יותר לנהיגה מסוכנת, אלא שהם נוטים לנהיגה אגרסיבית יותר כשהם נמצאים במצב רוח זועם. מעגל ההשפעה השני מתייחס לתרומתם של גורמים סביבתיים, ובו נמצאים היבטים משפחתיים וחברתיים. ברמה המשפחתית, נמצא כי סגנון הורות סמכותי, אשר מאופיין בהיענות של ההורים לצרכים של ילדיהם בצורה מקבלת ותומכת, תוך כדי הצבת גבולות ברורים והפגנת ניטור ובקרה הוריים, יכול למתן נהיגה מסוכנת (Beck, Shattuck, Haynie, & Crump, Simons-Morton, 1999; Hartos, Eitel, & Simons-Morton, 2002). ברמה החברתית, נמצא כי לחברים השפעה מוגברת על התנהגות בכביש במיוחד כאשר קיימים יחסים משפחתיים שליליים ורמות נמוכות של ניטור ובקרה הוריות (Jessor, 1987).

מלבד החשיבות של הבנת הגורמים לנהיגה מסוכנת בקרב צעירים, קיימת חשיבות בהבנת הקשר בין נטילת סיכונים על הכביש לבין סגנון חיים המאופיין בנטילת סיכונים כללית. מחקרים מראים שנטילת סיכונים בכביש אינה התנהגות העומדת בפני עצמה, אלא היא קשורה להיבטי חיים נוספים. דירי ופילדס (Deery & Fildes, 1999) הבחינו בין חמישה תת סוגים של נהגים צעירים אשר חולקו לקבוצות לפי מדדים הקשורים לנהיגה ומדדים נוספים הקשורים למאפייני אישיות. במחקר נמצא כי הנהגים המאופיינים בנהיגה הפרועה ביותר (תוקפנות גבוהה בזמן נהיגה, תחרותיות, נהיגה כאמצעי להורדת מתחים, חיפוש ריגושים ותוקפנות מילולית בזמן נהיגה), מאופיינים גם ברמה הנמוכה ביותר של הסתגלות כללית (רמות גבוהות של חיפוש ריגושים, עוינות, תוקפנות, דיכאון, כעס ורגזנות).

במחקרים שבחנו את הקשר בין נהיגה מסוכנת לבין נטילת סיכונים כללית נמצא קשר מובהק בין נהיגה מסוכנת לבין התנהגויות בעייתיות נוספות כגון: התנהגות עבריינית, שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים (Bina, 1987; Graziano, & Bonino, 2006; Jessor, 1987). ואסאלו ושותפיה (Vasallo et al., 2007) מצאו קשר בין נהיגה מסוכנת לבין התנהגויות בלתי סתגלניות נוספות כגון: התמדה נמוכה במשימות, תוקפנות גבוהה, התנהגות אנטי-סוציאלית, רמות נמוכות של שיתוף פעולה, אחריות ואמפתיה, קשיי הסתגלות בבית הספר והתחברות לנערים המאופיינים בהתנהגות אנטי-סוציאלית. זיהוי של המניעים העיקריים של מתבגרים להשתתף בהתנהגויות מסוכנות מעלה שאלה לגבי המנגנונים הנמצאים בבסיסם של המניעים הללו. בפרקים הבאים נתייחס לתרומתו הייחודית של נושא חרדת המוות בגיל ההתבגרות ולאייטראקציה בינה לבין סגנון התקשרות כמנבאים נטילת סיכונים.

חרדת מוות

חרדת מוות היא אחת החרדות המרכזיות של האדם, העומדת בבסיסן של כלל החרדות ומניעה את מעשינו (Kastenbaum & Aisenberg, 1972). העובדה שהמוות סופי ואי אפשר להימנע ממנו מעלה שתי שאלות עיקריות לגבי יחסו של האדם כלפיו. ראשונה, אילו משמעויות קיומיות אנשים נותנים למוות האישי שלהם ברמה המודעת? שנייה, אילו ביטויים מקבלת חרדת המוות ברמה הלא מודעת? בפרק הנוכחי ננסה לתת מענה לשאלות הללו תוך כדי התייחסות לגיל ההתבגרות. כמו כן, נציג את הקשר בין חרדת מוות לבין נטילת סיכונים כללית ונהיגה מסוכנת כדרכי התמודדות אפשריות עם עוצמות החרדה הבסיסית והמאיימת מכל. השאלה הראשונה מתייחסת למשמעויות הקיומיות של חרדת המוות ברמה המודעת ולהשלכותיה על הגוף, הנפש ועל האחרים הסובבים את האדם. בראשיתו, המחקר בנושא חרדת המוות התייחס למידת העיסוק במוות או לעוצמת החרדה בנושא חד מימדי (למשל, Cameron, 1968; Lester, 1971; Templer, 1970). עם התפתחותו של המחקר בתחום החלה התייחסות לתופעה כמורכבת ורב מימדית מתוך ניסיון להבין את השונות של חרדת המוות בין אנשים. כיום נהוג להשתמש במודלים רב-מימדיים, כגון המודל של פלוריאן וקרביץ (Florian & Kravetz, 1983), לבדיקת המשמעויות שאנשים מייחסים למוות האישי ברמה המודעת ולבחנת הקשרים בינה לבין משתנים שונים. מימדי המודל מתייחסים למשמעויות התוך-אישיות (הפחד מפני אי הגשמה עצמית ומאובדן הפיזי-קונקרטי או הירקבות הגוף), הבין-אישיות (הפחד מפני אובדן הזהות החברתית ומהאובדן הצפוי של המשפחה וחברים) והעל-אישיות (הפחד מההתרחשויות לאחר המוות, מהלא נודע בעולם הבא). הבשלת מושג המוות הינו תהליך הדרגתי שמושפע מהשלב שבו האדם נמצא במעגל החיים ומהדילמות ההתפתחותיות שמעסיקות אותו בכל שלב. מכאן שעלינו להתייחס לנושא המוות גם בהקשר הספציפי של גיל ההתבגרות. הספרות המקצועית מלמדת שבגיל ההתבגרות קיים עיסוק רב סביב נושא המוות שכן בגיל זה המושג מגיע לידי הבשלה והמשגה על כל מרכיביו כתופעה אוניברסאלית, בלתי נמנעת ובלתי הפיכה. זאת כתוצאה של התפתחות של תהליכים קוגניטיביים המאפשרים מחשבה מופשטת (Speece & Brent, 1992). למרות המרכזיות של נושא המוות בחיי מתבגרים, מעט מחקרים עסקו בנושא. במחקר שעסק בהתפתחות של משמעות המוות במהלך השלבים השונים של גיל ההתבגרות נמצא כי מתבגרים בגיל התיכון עוסקים יותר במוות בהשוואה למתבגרים צעירים בגיל החטיבה (Noppe & Noppe, 1997).

השאלה השנייה מתייחסת לביטויים של חרדת מוות ברמה הלא מודעת וליחסי הגומלין הדינאמיים הקיימים בין שתי רמות המודעות. שאלה זאת נשענת על ההנחה שאדם אינו יכול לחיות את חייו במודעות מתמדת שהוא בן תמותה ולכן עליו להפעיל מסנני חרדה שיסייעו בהתמודדות עימה. תיאורית ניהול האימה (Terror Management Theory, TMT) מנסה להסביר את מגוון המנגנונים שהאדם נוקט בהתמודדות עם האימה הקיומית מפני המוות (Solomon, Greenberg, & Pyszczynski, 1998). לפי התיאוריה, ההגנה הראשונית והבסיסית המסייעת בהתמודדות מול אימת המוות, מתייחסת להתמודדות ישירה ורציונאלית על ידי

הדחקה והסחה (Pyszczynski, Greenberg, & Solomon, 1999). מכאן שבדיקה ישירה ברמה המודעת לא משקפת את מורכבות המנגנון ולכן נדרשת בדיקה רב-שכבתית של חרדת מוות. כמו כן, רוב המחקרים שבחנו את חרדת המוות באופן לא מודע התייחסו לאוכלוסייה של מבוגרים בלבד ולכן קיימת גם חשיבות בבדיקה של פעילות המנגנונים ספציפית לגבי גיל ההתבגרות.

סקירה של שיטות הבדיקה של חרדת מוות מתחת לרמה המודעת מגלה כי בעבר המדידות נעשו באמצעות מגוון שיטות כמו: מדידה של תגובות פיזיולוגיות לחרדה, משימות מילוליות אסוציאטיביות ושימוש במבחן TAT (Thematic Apperception Test). מגוון הכלים ותוצאות המחקרים משקפים את הקושי במציאת כלי הולם למשימה (Neimeyer, Moser, & Wittkowski, 2003). במחקרם של שימל ושותפיו (Schimel, Hayes, Williams, & Jahrig, 2007), נעשה שימוש חדשני ב-lexical task decision לבדיקת חרדת מוות ברמה הלא מודעת באמצעות מדידה ממוחשבת של זמינות המחשבות על המוות. חידוש השיטה ויתרונה טמונים ביכולת ההשוואה בין זמני תגובה בין שלוש קטגוריות של מילים (מילים שקשורות למוות, מילים ניטרליות וסדרה של אותיות שאינן מהוות מילה) על פני בדיקה חד פעמית של מילים הקשורות למוות בלבד. מגוון של טכניקות מעולם הפסיכולוגיה הקוגניטיבית מעידות על כך שניתן למדוד את הלא מודע באמצעות בדיקה של זמינות מחשבות הקשורות לעולם תוכן מסוים (למשל, Wegner & Smart, 2002). מכאן, שזמינות גבוהה של מחשבות על מוות מהווה אינדיקציה לחרדת מוות גבוהה ברמה הלא מודעת. במסגרת המחקר הנוכחי, אנו מבקשים לנצל את היתרונות של שיטת הבדיקה החדשה לזמינות מחשבות על מוות ולשלב אותה עם מדידה מודעת של חרדת מוות ובכך לבדוק בשני אופנים את הקשר עם התנהגויות מסוכנות בגיל ההתבגרות. הקשר בין חרדת מוות לנטילת סיכונים כללית ונהיגה מסוכנת

חלק זה מבקש לתת מענה לפרדוקס הטמון בשאלה: למה ייצור בעל אינסטינקט לשימור עצמי המודע לסופיותו הבלתי נמנעת, מוכן לסכן את חייו באופן מכוון? לפי הטענה הקלאסית של אלקינד (Elkind, 1967), גיל ההתבגרות מאופיין במחשבות אגוצנטריות המובילות להונאה עצמית בקשר למוות. מחשבות אלו גורמות לתחושת אלמוות היכולה להוות הסבר מסוים לשיעור הגבוה של נטילת סיכונים בגיל ההתבגרות. למרות זאת, מחקרים שבדקו את הקשר בין חרדת מוות לנטילת סיכונים לא הניבו ממצאים חד-משמעיים (Cotter, 2003; Thorston & Powell, 1990). נראה כי חוסר ההתייחסות לחרדת מוות בשתי רמות המודעות בשל הקושי למצוא כלים הולמים לבדיקה ברמה הלא מודעת, הגביל מאוד את התוצאות.

כניסתה של תיאורית ניהול האימה לזירה המחקרית בתחילת שנות ה-90 של המאה ה-20 הציעה חלופה להתמודדות עם קושי הבדיקה בכך שהפכה את חרדת המוות למשתנה בלתי תלוי שניתן להפעיל במהלך ניסוי על מנת לעלות מחשבות הקשורות למוות לרמה המודעת (Florian & Mikulincer, 2004). מחקרים שנעשו במסגרתה סייעו בהבנת הקשר בין חרדת מוות לבין נטילת סיכונים. למשל, נמצא כי הבלטת נושא המוות הגבירה את נכונותם של נערים להשתתף בפעילויות מסוכנות כמו: קיום יחסי מין מזדמנים והתנסות בהרואין (Hirschberger, Florian, Mikulincer, Goldberg, & Pyszczynski, 2001). מחקרים נוספים תמכו בממצאים הללו בעבור אנשים בעלי מיקוד שליטה חיצוני (Miller & Mulligan, 2002) וערך עצמי נמוך שעבורם השתתפות בפעילות מסוכנת מהווה אמצעי להגברת הערך העצמי (Kain & Nelson, 2001; Miller & Taubman - Ben-Ari, 2004). מעבר להשפעה של בולטות מוות על נטילת סיכונים, מספר מחקרים התמקדו בקשר הספציפי לנהיגה מסוכנת.

חויית הנהיגה עשויה להיקשר לנושא של מוות מאחר שהיא עלולה להסתיים בפגיעה פיזית ואפילו במוות בצורה מיידית. טאובמן – בן-ארי ושותפיה (Taubman – Ben-Ari, Florian, & Mikulincer, 1999) ערכו סדרה של מחקרים שבדקה את ההשפעה של אזכור המוות האישי על

אופן הנהיגה. ממצאי המחקרים סיפקו עדויות נרחבות לכך שנהיגה מסוכנת, במיוחד בקרב מתבגרים וצעירים, יכולה לחזק ולתקף היבטים שונים של הערך העצמי על ידי העלאת תחושת המסוגלות העצמית, תחושת השליטה ותחושות היוקרה והקבלה החברתית. מכאן, כי העלאת המודעות למוות עבור אנשים שנהיגה הינה מרכיב חשוב התורם להערכתם העצמית, תרמה לנהיגה מסוכנת יותר. למרות הממצאים הנרחבים שנמצאו בחקירת ההשפעה של החשיפה לאזכור המוות, לא קיימים מחקרים המנסים לבדוק את הקשר הראשוני עוד יותר בין עוצמת חרדת המוות לבין נהיגה מסוכנת.

עד כה עסקנו באפשרות לקיומם של קשרים ישירים בין חרדת מוות לבין הנטייה ליטול סיכונים. עם זאת, ייתכן כי משתנים מסוימים ממתנים את הקשר בין חרדת המוות לבין נטילת סיכונים. בפרק הבא נתייחס לתיאורית ההתקשרות, לקשר שלה עם נטילת סיכונים ולתפקידה הממתן בהתמודדות עם חרדת המוות.

תיאורית ההתקשרות

תיאורית ההתקשרות של בולבי (Bowlby, 1969/1982, 1973) היא מסגרת תיאורטית חשובה להבנת

תפקוד פסיכולוגי וויסות רגשי. היא מתמקדת בקשר המתפתח בין ההורה לבין התינוק ובחשיבות של וויסות רגשי במהלך כל החיים. בפרק הנוכחי נציג את המושגים הבסיסיים של תיאורית ההתקשרות ואת תפקידה המכריע בגיל ההתבגרות. כמו כן, תובא התייחסות לקשר בין סגנונות התקשרות לבין נטילת סיכונים כללית, נהיגה מסוכנת וחרדת מוות.

מערכת ההתקשרות הינה מערכת פסיכו-ביולוגית מולדת, המופעלת באופן אוטומטי ומניעה את האדם לחפש קרבה לאחרים משמעותיים במצבי מצוקה לאורך מעגל החיים. הבדלים בסגנון התקשרות נובעים מטיב האינטראקציה עם דמויות התקשרות וביכולתן לספק לתינוק סביבה תומכת ובטוחה. אינטראקציות עם דמויות התקשרות זמינות, יציבות ובטוחות המכוונות לצורכי התינוק תורמות לפעילות אופטימאלית של מערכת ההתקשרות. כך מתפתחת אצל האדם תחושה שהעולם הינו לרוב מקום בטוח, יכולת להיעזר בדמויות משמעותיות, סקרנות לחקור את העולם, יכולת לקיים יחסי גומלין חמים ותומכים ויכולת יצירת אסטרטגיות בונות לויסות רגשי. לעומת זאת, כאשר דמויות התקשרות אינן מספקות "בסיס בטוח" והתינוק אינו משיג הקלה רגשית על ידי ניסיונותיו להתקרב לאחרים, מתעוררות אצלו ספקות לגבי המסוגלות העצמית שלו ולגבי כוונותיהם של אחרים (Bowlby, 1973). כתוצאה מכך, מתפתחת אחת משתי אסטרטגיות משניות במטרה לנסות לווסת את המצוקה. אסטרטגיית הפעלת יתר, המאפיינת התקשרות חרדה, מתבטאת בחיפוש קומפולסיבי של קרבה והגנה ובפחד עז מפני דחייה ונטישה. אנשים אלו נוטים להתמקדות ולהערכה מוגזמת של מצוקה הנתפסת כבלתי נשלטת. אסטרטגיית דיכוי, המאפיינת התקשרות נמנעת, מתבטאת בהכחשת הצורך באינטימיות ובקרבה על מנת להימנע מלהרגיש תסכול ומצוקה נוספת. לרוב, אנשים אלו שומרים מרחק רגשי מהאחר מתוך חוסר אמון ומפתחים הסתמכות גבוהה על העצמי (Mikulincer & Shaver, 2007; Shaver & Mikulincer, 2002). אינטראקציות חוזרות ונשנות עם דמויות התקשרות נשמרות בתור ייצוגים קוגניטיביים ורגשיים מופנמים המשפיעים על תפיסתו העצמית של הפרט ועל תפיסתו את סביבתו (Bowlby, 1969/1982). בכל תקופת חיים ובמעברי חיים, למערכת התקשרות תפקיד חשוב בוויסות רגשי ובהשגת המטרות ההתפתחותיות של אותו שלב. גיל ההתבגרות הינו שלב פגיע במיוחד המאופיין בשינויים עמוקים מבחינה רגשית, קוגניטיבית והתנהגותית (Blos, 1979). אחת המשימות המרכזיות של גיל ההתבגרות היא השגת אוטונומיה מההורים על ידי הפחתת התלות בהם (Ward & Carlson, 1995). על אף התרחקות המתבגר מדמויות ההתקשרות, להן תפקיד מפתח בסיוע למתבגר לסגל לעצמו דרכים אדפטיביות לוויסות רגשי והתנהגותי בדרכו אל עולם המבוגרים (Allen & Land, 1999). מחקרים מלמדים כי מתבגרים בעלי קשרים חיוביים עם הוריהם יכולים לחקור מבחינה רגשית את האפשרות להיות עצמאיים מתוך הידיעה שביכולתם לחזור ל"בסיס בטוח" בעת מצוקה (Allen, Hauser,)

(Bell, & O'Conner, 1994). לעומת זאת, חוויות לא מספקות עם דמויות התקשרות גורמים לגירעונות במנגנוני המווסתים ומגבירים את הסיכון להפרעות פסיכולוגיות ולנטילת סיכונים (Mikulincer & Shaver, 2007).

הקשר בין סגנונות התקשרות לבין נטילת סיכונים כללית ונהיגה מסוכנת

מחקרים רבים שבחנו את הקשר בין אוריינטציות התקשרות לבין תפקודם הפסיכו-סוציאלי של מתבגרים, מצאו כי אסטרטגיות התקשרות לא בטוחות - חרדה ונמנעת - קשורות להתנהגויות מסכנות כגון, שימוש לרעה בחומרים פסיכו-אקטיביים, פעילות מינית לא מבוקרת, הפרעת התנהגות ועבריינות (למשל, Cooper, Shaver, & Collins, 1998; Foshee & Bauman, 1994; Mickelson, Kessler, & Shaver, 1997). יחד עם זאת, ניכר חוסר עקביות בממצאים בנוגע לקשר בין אסטרטגיות התקשרות מסוימות לבין סימפטומים פסיכולוגיים שונים. למשל, מחקרים מסוימים מצאו קשר בין התקשרות נמנעת לסימפטומים פסיכולוגיים חיצוניים כגון, הפרעות התנהגות, שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים ועבריינות (Allen, Moore, & Kuperminc, & Bell, 1998; Rosenstein & Horowitz, 1996). מחקרים אחרים מצאו קשר בלעדי בין התקשרות חרדה להתנהגויות מסוכנות (McNally, Palfai, Levine, & Moore, 2003; Vungkhanching, Sher, & Jackson, & Parra, 2004) ייתכן שחוסר העקביות בין המשתנים נובע משונות בהליך המחקרים וממאפיינים פנימיים וחיצוניים נוספים (Mikulincer & Shaver, 2007). בכל אופן נראה כי לאנשים המאופיינים בהתקשרות נמנעת לעומת חרדה, מניעים שונים למעורבותם בהתנהגויות מסוכנות. אנשים בעלי אוריינטציית התקשרות חרדה נוטלים סיכונים מתוך ניסיון נואש למשוך את תשומת ליבן של דמויות ההתקשרות בצורה כועסת ואף נקמנית. אנשים בעלי אוריינטציית התקשרות נמנעת מעורבים בהתנהגויות אלו על מנת להתרחק מדמויות התקשרות מתסכלות, להכחיש את חשיבותן ולחזק את ערכם העצמי (Allen et al., 2002; Cassidy & Berlin, 1994).

במחקר ראשון בתחומי, טאובמן – בן-ארי ומיקולינסר (Taubman – Ben-Ari & Mikulincer, 2007) בדקו את הקשר בין סגנונות התקשרות לבין נהיגה מסוכנת. ממצאי המחקר הראו נכונות גבוהה יותר לנהיגה מסוכנת בקרב מתבגרים בעלי התקשרות חרדה. ממצאי המחקר לא מצאו קשר בין התקשרות נמנעת לבין נהיגה מסוכנת. בנוסף, נמצא כי חשיפה של אנשים בעלי רמות גבוהות של חרדה בהתקשרות, לסכמות התקשרות בטוחה, העלתה את הנכונות לנהיגה מסוכנת. נראה כי התגובות הדיפרנציאליות של הלא בטוחים בהתקשרות נובעות מהאסטרטגיות השונות שהם נוקטים לנוכח חשיפתם לסכמות התקשרות בטוחות. ייתכן שניסיונם של בעלי התקשרות חרדה לזכות בהערכה, קבלה ואהבה של אחרים כמעט בכל מחיר, מסנוור אותם מפני המחיר שהם עלולים לשלם כתוצאה מנהיגה מסוכנת. לעומת זאת, נראה כי בעלי התקשרות נמנעת לא הגיבו לחשיפה לסכמות הבטוחות כי הם כלל לא הבחינו ברמזים של הסכמות או לחלופין אינם מונעים על ידי הצורך לזכות בהערכתם של אחרים, גם לא על ידי ביצוע של התנהגות מסוכנת.

המחקר הנוכחי מהווה ניסיון נוסף לבדוק את אופי הקשר בין התנהגויות מסוכנות לבין שתי אסטרטגיות ההתקשרות הלא בטוחות. כמו כן, נבקש לבדוק את תפקידה הממתן של מערכת ההתקשרות בוויסות של חרדת מוות ותרומתם המשולבת של שני גורמים אלו לנטילת סיכונים.

תפקידה הממתן של מערכת ההתקשרות בוויסות חרדת מוות

כאמור, ניתן להתייחס אל מערכת ההתקשרות כמנגנון לוויסות רגשי המסייע בהתמודדות עם פחדים פנימיים, ביניהם - חרדת מוות. ממספר מחקרים שנערכו על ידי מיקולינסר ושותפיו (Florian & Mikulincer, 1990; Mikulincer, Florian, & Tolmacz, 1998) עולים קשרים בין סגנונות התקשרות לבין עוצמות חרדת המוות בשתי רמות המודעות. הרמה המודעת נבחנה באמצעות השאלון פחד ממוות אישי (Florian & Kravetz, 1983) והלא מודעת באמצעות מבחן TAT. ממצאי המחקר מגלים כי בקרב אנשים בטוחים קיימות עוצמות

נמוכות של חרדת מוות בשתי רמות המודעות בהשוואה לבעלי סגנון התקשרות לא בטוחים. החרדים בהתקשרות הפגינו עוצמות גבוהות של חרדה בשתי רמות המודעות ואילו בקרב הנמנעים נמצאו הבדלים בין שתי רמות המודעות, כאשר ברמה המודעת לא נמצאו הבדלים בינם לבין הבטוחים, ואילו ברמה הלא מודעת הפגינו הנמנעים רמות גבוהות של חרדה.

ממצאים אלו מראים שלסגנון התקשרות תפקיד ממתן בוויסות חרדת המוות. נראה כי בקרב הבטוחים ההשענות הבונה על מערכת ההתקשרות על ידי חיפוש קירבה ואינטימיות (Mikulincer & Florian, 2000) ורצון לקחת חלק באינטראקציות חברתיות (Taubman - Ben-Ari, Findler, & Mikulincer, 2002) בזמן מצוקה, מקנה תחושת המשכיות ומפחיתה חרדת מוות. בקרב בעלי התקשרות נמנעת, הפערים בין עוצמות חרדת המוות בשתי רמות המודעות מעידים על שימוש בהדחקה כאמצעי להתגוננות מפני האיום ללא צורך בעזרה של אנשים משמעותיים. נראה כי השימוש באסטרטגיות של הדחקה וחיפוש קירבה ואינטימיות אינן יעילות עבור החרדים בהתקשרות, מה שתורם להתמקדות ולהערכה מוגזמת של מצוקה ולעוצמות גבוהות של חרדת מוות בשתי רמות המודעות. מאותן סיבות נמצאה זמינות גבוהה של מחשבות על מוות בקרב אנשים חרדים בהשוואה לסגנונות ההתקשרות האחרים (Mikulincer & Florian, 2000).

תכנון המחקר הנוכחי והשערותיו

ראינו שבספרות הקיימת בתחום של נטילת סיכונים קיימת הסכמה רחבה לגבי השיעור הגבוה של מתבגרים המשתתפים בפעילויות מסוכנות כלליות ובזמן נהיגה. השאלה החשובה הינה: מה הם המנגנונים העומדים בסיסם של המניעים לנטילת סיכונים בקרב מתבגרים? העיסוק במוות בגיל ההתבגרות יכול לספק הבנה נוספת בתחום. ממחקרים שנערכו במסגרת תיאורית ניהול האימה ניתן להבין נטילת סיכונים כהתנהגות המבוצעת לצורך וויסות חרדת המוות בעבור אנשים שהשתתפות בפעילות מסוכנת מהווה עבורם אמצעי להגברת הערך העצמי. כפי שראינו חשיפה לאזכור המוות מגבירה את נכונותם של בני נוער להשתתף בהתנהגויות מסוכנות כגון: קיום יחסי מין מזדמנים והתנסות בהרואין (Hirschberger et al., 2001) ונהיגה מסוכנת (Taubman – Ben-Ari et al., 1999, 2000; Taubman – Ben-Ari, 2000). יחד עם זאת, מחקרים, שנערכו עד כה ובדקו את הקשר הראשוני בין חרדת מוות לנטילת סיכונים מבלי להבליט מחשבות על מוות, לא הניבו ממצאים חד-משמעיים (Cotter, 2003; Thorston & Powell, 1990). זאת כנראה כתוצאה מחוסר ההתייחסות לחרדת מוות בשתי רמות המודעות, בשל החסך בכלים הולמים לבדיקה ברמה הלא מודעת. כפי שנאמר קודם, במסגרת המחקר הנוכחי נערוך בדיקה רב שכבתית של חרדת מוות הכוללת – מלבד השימוש השגרתי בשאלון לבחינת החרדה המודעת מפני המוות - גם שימוש חדשני בגרסה ממוחשבת של lexical task decision לבדיקת חרדת מוות ברמה הלא מודעת. ייתכן כי ממצאיי המחקרים, שניסו לבדוק את הקשר הישיר בין חרדת מוות לנטילת סיכונים, מוגבלים גם עקב חוסר ההתייחסות לגורמים ממתנים אפשריים כגון מערכת ההתקשרות, המהווה מנגנון לוויסות רגשי המסייעת בהתמודדות עם מצוקה ופחדים פנימיים הכוללים חרדת מוות (Florian & Mikulincer, 1998a; Mikulincer et al., 1990; Mikulincer & Florian, 2000). מחקרים מראים באופן חד-משמעי שאסטרטגיות התקשרות לא בטוחות קשורות לנטילת סיכונים כללית (למשל, Cassidy & Berlin, 1994; Allen et al., 2002) ועל הכביש בקרב מתבגרים (Taubman – Ben-Ari & Mikulincer, 2007). כמו כן, הספרות המחקרית מגלה כי לסגנון התקשרות תפקיד ממתן בוויסות חרדת מוות (Mikulincer et al., 1990; Mikulincer & Florian, 2000). לפי הנחה זאת, ברצוננו לבחון האם חרדת המוות בפני עצמה, סגנונות התקשרות, או האינטראקציה בין חרדת מוות לסגנון התקשרות תסביר את מעורבות בני הנוער בפעילויות מסוכנות כאמצעי להתמודדות עם חרדת המוות.

השערות המחקר :

- א. יימצא קשר חיובי בין המעורבות בהתנהגויות מסוכנות כלליות למעורבות בנהיגה מסוכנת.
- ב. ככל שחרדת המוות ברמה המודעת וזמינות מחשבות על מוות ברמה הלא מודעת יהיו גבוהות יותר, כך ידווח על מעורבות גבוהה יותר בהתנהגויות מסוכנות כלליות ובנהיגה מסוכנת.
- ג. ככל שסגנון ההתקשרות הינו חרד או נמנע יותר, כך תמצא מעורבות גבוהה יותר בהתנהגויות מסוכנות כלליות. ככל שסגנון ההתקשרות הינו חרד יותר, כך תמצא מעורבות גבוהה יותר בנהיגה מסוכנת.
- ד. בקרב נבדקים בעלי התקשרות חרדה יותר, יימצאו עוצמות גבוהות יותר של חרדת מוות ברמה המודעת וזמינות גבוהה יותר של מחשבות על המוות ברמה הלא מודעת, בהשוואה לבעלי התקשרות חרדה נמוכה יותר. בקרב נבדקים בעלי התקשרות נמנעת יותר, יימצאו עוצמות נמוכות יותר של חרדת מוות ברמה המודעת וזמינות גבוהה יותר של מחשבות על המוות ברמה הלא מודעת, בהשוואה לבעלי התקשרות נמנעת נמוכה יותר.
- ה. לסגנון ההתקשרות יימצא תפקיד ממתן בוויסות חרדת המוות: הקשר בין חרדת מוות לבין נטילת סיכונים כללית ובזמן נהיגה יהיה גבוה יותר בקרב בעלי התקשרות חרדה יותר מאשר בקרב בעלי התקשרות חרדה פחות. הקשר בין חרדת מוות לבין נטילת סיכונים כללית יהיה גבוה יותר בקרב בעלי התקשרות נמנעת יותר מאשר בקרב בעלי התקשרות נמנעת פחות.

שיטה

סוג מחקר ונבדקים – המחקר הינו מחקר חתך אשר יבדוק מאה חמישים בניסויים ובנות, תלמידי תיכון בפקוח ממלכתי בעלי רישיון נהיגה (גילאים 17-18). לפי כהן (Cohen, 1992), עבור עוצמה בינונית של אפקט (power) נדרשים מינימום של 67 נבדקים. במחקר הנוכחי הוחלט על מספר גדול יותר של נבדקים על מנת להגדיל את יכולת ההכללה של הממצאים.

כלים - הנבדקים יענו על השאלונים הבאים :

שאלון נטילת סיכונים כללית (Siegal, Cousins, Rubovits, Parsons, Lavery, & Crowley, 1994). שאלון זה תורגם לעברית ותוקף במחקר בקרב נבדקים ישראליים (רשף-כפיר, 2000). בשאלון המקורי שלושה תת נושאים: מעורבות בהתנהגות של נטילת סיכון, תפיסת הסיכון לגבי אותן התנהגויות ותפיסת הרווח המופקת מהתנהגויות אלה. בשאלון הנוכחי ייעשה שימוש במרכיב הראשון בלבד: הנבדק מתבקש לדווח מהי תדירות מעורבותו ב-27 התנהגויות מסתכנות הנוגעות לנהיגה, בריאות, חוק והתמכרויות במהלך השנה האחרונה (דוגמא לשאלון בנספח 1). התשובות ניתנות על סולם בן 5 דרגות הנע מ- (0) "בכלל לא" ל- (4) "לעיתים קרובות מאוד (פעם ביום או יותר)". לגרסה העברית של שאלון זה נמצאה אלפא קרונבך של 0.89.

גרסה מקוצרת של שאלון לבדיקת רצייה חברתית בקרב ילדים ומתבגרים – CSD (Crandall, Crandall, & Katkovsky 1965). שאלון זה ישמש כבקרה לאפשרות שתהיינה רצייה חברתית בעת מילוי שאלונים לדיווח עצמי אודות התנהגויות בלתי רצויות. נעשה שימוש בגרסה עברית של השאלון בעבודת תזה של זלינגר (1998). השאלון מכיל 22 פריטים ומורכב משני סולמות – סולם הייחוס וסולם ההכחשה (דוגמא לשאלון בנספח 2). סולם הייחוס מייצג התנהגויות מקובלות חברתית שההסתברות לביצוען נמוכה ביותר, ואילו סולם ההכחשה מייצג

התנהגויות בלתי מקובלות שהסתברות לביצוען גבוהה מאוד. על כל נבדק לתת תשובה של "נכון" או "לא נכון" עבור כל מצב המתואר במשפט. לגרסה המקוצרת העברית של השאלון נמצאה אלפא קרוונבך של 0.70.

שאלון נטילת סיכונים בנהיגה (Donovan, 1993). שאלון זה תורגם לעברית לצורך המחקר הנוכחי. השאלון כולל רשימה של 19 התנהגויות מסוכנות בזמן נהיגה (דוגמא לשאלון בנספח 3). על כל נבדק לדווח על התדירות שהוא ביצע כל אחת מה-19 ההתנהגויות בחודש האחרון. התשובות ניתנות על סולם בן 5 דרגות הנע מ- (1) "לעיתים נדירות" ל- (5) "בדרך כלל". לגרסה בשפה האנגלית של שאלון זה נמצאה אלפא קרוונבך של 0.89.

שאלון לבדיקת דפוסי התקשרות - ECR (Brennan, Clark, & Shaver, 1998). שאלון זה, תורגם לעברית ותוקף במחקר שהשתמש במדגם של נבדקים ישראלים (Mikulincer & Florian, 2000). השאלון מכיל 36 פריטים (דוגמא לשאלון בנספח 4) ומורכב משני גורמים רציפים ובלתי תלויים – הימנעות וחרדה. התשובות ניתנות על סולם בן 7 דרגות הנע מ- (1) "לגמרי לא נכון" ל- (7) "נכון מאוד". לגרסה העברית המותאמת למתבגרים של שאלון זה נמצאה אלפא קרוונבך של 0.85 עבור מימד החרדה ו-0.77 עבור מימד ההימנעות (ארנפרוינד – הגר, 2006).

חרדת מוות ברמה הלא מודעת תיבדק על ידי זמינות המחשבות על המוות. בדיקת הזמינות תבצע על ידי גרסה עברית של ה-lexical task decision. שיטה זו הוכחה כמוצלחת בניסוי מספר 3 במחקרם של שימל ושותפיו (Schimmel et al., 2007). במסגרת ביצוע המטלה הממוחשבת על הנבדק להחליט במהירות האם סדרה של אותיות שמופיעות על מסך מחשב, מהוות מילה וללחוץ על הכפתור המתאים "מילה" או "לא מילה". תוכנת המחשב (Direct RT) בודקת את זמני התגובה וצוברת את התוצאות לצורך השוואה. המשימה כוללת 40 סדרות של אותיות שאינן מהוות מילה, 18 מילים ניטראליות, 6 מילים עם קונוטציה שלילית ו-6 מילים הקשורות למוות (הרג, מות, גופה, שלד, קבר, גסיסה). המילים הקשורות למוות נלקחו ממשימת השלמת מילים שהותאמה לשפה העברית (Mikulincer & Florian, 2000). ייבחרו מילים שליליות וניטראליות עם מאפיינים דומים מבחינת זמן התגובה הנדרש על מנת לאפשר השוואה בין הקטגוריות השונות.

שאלון פחד ממוות אישי (Florian & Kravetz, 1983). זהו שאלון שפותח במקור בעברית, בעל 31 פריטים הבודקים את הפחד מהמוות האישי על מימדיו השונים (דוגמא לשאלון בנספח 5): הפחד מההשלכות התוך-אישיות, הפחד מההשלכות הבין-אישיות והפחד מפני ההשלכות העל-אישיות. התשובות ניתנות על סולם בן 7 דרגות הנע מ- (1) "לגמרי לא נכון" ל- (7) "נכון מאוד". לשאלון זה נמצאה אלפא קרוונבך של 0.86 עבור המימד הבין-אישי, 0.82 עבור המימד העל-אישי ו-0.92 עבור המימד התוך-אישי (Mikulincer et al., 1990).

שאלון דמוגרפי המתייחס לפרטים דמוגרפיים כמו: מין, גיל, ארץ מוצא, תאריך עלייה, מצב משפחתי של ההורים וכדומה, לצד שאלות רקע על נהיגה כגון: האם יש רישיון רכב/קטנוע, וותק הרישיון, מספר שעות נהיגה בשבוע, מעורבות בתאונות דרכים וכדומה. כמו כן, ישנן שאלות המתייחסות לאירועים משמעותיים בחיי הנער כמו: אובדן של אדם קרוב, אירועים טראומטיים ו/או משמעותיים שחווה וכדומה (דוגמא לשאלון בנספח 6).

הליך - איסוף הנתונים יערך בב"ס תיכוניים לאחר קבלת אישור ממשרד החינוך וקבלת הסכמת ההורים. הנבדקים יתבקשו למלא שאלונים ממוחשבים בצורה פרטנית בזמן הלימודים, לאחר שבכל פעם קבוצת תלמידים תתבקש לצאת מן השיעור. יאמר לנבדקים שזהו שאלון הבוחן התנהגויות בגיל ההתבגרות, יובהר להם כי השאלון מיועד למטרות מחקר וכי סודיות התשובות מובטחת. הנבדקים יענו ראשית על שאלוני נטילת סיכונים כללית ורצייה חברתית, לאחר מכן יענו על שאלון נטילת סיכונים בנהיגה ועל שאלון דפוסי התקשרות. כמו כן, יבצעו את המשימה המילולית לבדיקת זמינות מחשבות על מוות ולבסוף יענו על שאלון פחד ממוות אישי. חשוב לשמור על סדר העברת השאלונים על מנת לא לגרום לבולטות מוות ובכך למנוע הטיה של התוצאות וההעברה הממוחשבת תסייע בכך. כמו כן, נתוני המחקר ייאגרו באופן אוטומטי בקובץ נתונים.

סוגיות אתיות – הוריי התלמידים והתלמידים יוכלו להחליט באופן חופשי אם הם רוצים לקחת חלק במחקר, לאחר שיקבלו מידע כללי על מטרות המחקר. בנוסף, יובהר לנבדקים כי הינם רשאים לעזוב את המחקר בכל שלב שיחפצו. השאלונים יקבלו אישור מן המדען הראשי של משרד החינוך. יחד עם זאת, קיים צורך להתמודד עם הבעייתיות שבהעלאת האפשרות לביצוע התנהגויות מסוכנות בשאלוני נטילת סיכונים כללית ובזמן נהיגה. על כן תיערך שיחה קצרה עם כל נבדק בתום מענה השאלונים, ובה יצוין בפניו שאין להתייחס לאמור בשאלוני המחקר כעידוד לביצוע התנהגויות מסוכנות וכי עליו להקפיד על כללי בית-הספר, חוקי הנהיגה ולשמור על שלומו. מספר מחקרים חקרו בעבר את הנושא של חרדת המוות בקרב מתבגרים ולא דיווחו על השלכות שליליות עקב כך (למשל, Florian & Mikulincer, 1998; Hirschberger et al., 2001). ההשפעה הקצרה ביותר של אזכור נושא המוות היא תוצאה של ההפעלה המיידית כמעט (לאחר כמה דקות) של מנגנוני ההגנה, הנצפים גם בקרב מבוגרים, ומסייעים בהדחת נושא המוות (Florian & Mikulincer, 1998b).

מגבלות צפויות למחקר – שאלוני המחקר ימולאו בשיטה של דיווח עצמי. לעיתים, כאשר עוסקים בנושאים רגישים עלול להיווצר מצב של רצייה חברתית. סיטואציה זו מאופיינת בכך שהאדם הממלא את השאלון מציג את עצמו באור חיובי יותר מכפי שהוא. במחקר הנוכחי אנו מנסים להתגבר על כך באמצעות העברה של שאלון בקרה הבודק רצייה חברתית בקרב מתבגרים. מגבלה נוספת של המחקר, קשורה לכך שמדובר במחקר חתך ולכן יש להימנע מלייחס לתוצאותיו נסיבתיות. כמו כן, במחקר ישתתפו רק בני נוער יהודים מהמגזר החילוני. כך שמחקר זה אינו מייצג את כלל בני הנוער הגרים במדינה.

עיבודים סטטיסטיים מתוכננים – השערות א-ג תיבדקנה באמצעות מתאמי פירסון ואילו השערות ד-ה תיבדקנה באמצעות רגרסיה היררכית.

רשימת מקורות

- ארנפרוינד – הגר, א. (2006). השפעת אזכור המוות ואזכור רגש חיובי על קבלה חברתית של מתבגרים עם נכויות – תפקידו של סגנון ההתקשרות. עבודת גמר לקראת תואר "מוסמד", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר-אילן.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2008). נפגעים בתאונות דרכים, לפי חומרת הפגיעה וסוג הנפגע 2004-2006. הראל, י., מולכו, מ., וטילינגר, א. (2003). נוער בישראל : בריאות, רווחה נפשית וחברתית, ודפוסי התנהגויות סיכון : סיכום ממצאי המחקר הארצי השלישי (2002) וניתוח מגמות בין השנים 1994-2002. רמת-גן : אוניברסיטת בר-אילן.
- זלינגר, י. (1998). הפנמת חובת השירות וההתנהגות הדתית בקרב מתבגרות מן הציבור הדתי-לאומי. עבודת גמר לקראת תואר "מוסמד", המחלקה לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית.
- טאובמן, א., מיקולינסר, מ. ואירס, ע. (1996). המערך הקוגניטיבי-מוטיבציוני-רגשי של הנהיגה. צה"ל- מחלקת נפגעים ובטיחות בדרכים- מדור מחקר.
- רשף-כפיר, י. (2000). דפוסי התמודדות, הערכה עצמית, רגשות שליליים והתנהגות מסתכנת בקרב בני נוער. עבודת גמר לקבלת תואר "מוסמד", בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה.
- Allen, J.P., Hauser, S.T., Bell, K.L., & O'Connor, T. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. *Child Development*, 65, 179-194.
- Allen, J.P., & Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In J. Cassidy, & P.R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 319-335). New York: Guilford.
- Allen, J.P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K.B., Land, D.J., Jodl, K.M., & Peck, S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 56-66.
- Allen, J.P., Moore, C., Kuperminc, G., & Bell, K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Development*, 69, 1406-1419.
- Arnett, J. (1992). Review: Reckless behavior in adolescence: A developmental perspective. *Developmental Review*, 12, 339-373.
- Arnett, J., Offer, D., & Fine, M.A. (1997). Reckless driving in adolescence: "State" and "trait" factors. *Accident Analysis and Prevention*, 29, 57-63.

- Beck, K.H., Shattuck, T., Haynie, D., Crump, A.D., & Simons-Morton, B. (1999). Associations between parent awareness, monitoring, enforcement and adolescent involvement with alcohol. *Health-Education Research, 14*, 765-775.
- Begg, D.J., & Langley, J.D. (2000). Seat-belt use and related behaviors among young adults. *Journal of Safety Research, 31*, 211-220.
- Ben-Zur, H., & Reshef-Kfir, Y. (2003). Risk taking and coping strategies among Israeli adolescents. *Journal of Adolescence, 26*, 255-265.
- Bina, M., Graziano, F., & Bonino, S. (2006). Risky driving and lifestyles in adolescence. *Accident Analysis and Prevention, 38*, 472-481.
- Blos, P. (1979). *The adolescent passage*. New York: International University.
- Bowlby, J. (1969/82). *Attachment and loss: Attachment* (vol. 1). New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation and anger*. New York: Basic Books.
- Bradstock, M.K., Marks, J.S., Forman, M.R., Gentry, E.M., Hogelin, G.C., Binkin, N.J., & Trowbridge, F.L. (1987). Drinking-driving and health lifestyle in the United States: Behavioral risk factors surveys. *Journal of Studies on Alcohol, 48*, 147-152.
- Brennan, K.A., Clark, C.L., & Shaver, P.R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J.A. Simpson & W.S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46-76). New York: Guilford.
- Byrnes, J.P., Miller, D.C., & Schafer, W.D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta analysis. *Psychological Bulletin, 125*, 367-383.
- Caffray, C.M., & Schneider, S.L. (2000). Why do they do it? Affective motivators in adolescents' decisions to participate in risk behaviors. *Cognition and Emotion, 14*, 543-576.
- Cameron, P. (1968). The imminence of death. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 32*, 479-481.
- Cassidy, J., & Berlin, L.J. (1994). The insecure/ambivalent pattern of attachment: Theory and research. *Child Development, 65*, 971-991.
- Center for Disease Control and Prevention (CDC) (2008). Youth risk behavior surveillance – United States, 2007. *Morbidity and Mortality Weekly Report, 57*, 1-131.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin, 112*, 155-159.

- Cooper, M. L., Shapiro, C. M., & Powers, A. M. (1998). Motivations for sex and sexual behavior among adolescents and young adults: A functional perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 1528-1558.
- Cooper, M.L., Shaver, P.R., & Collins, N.L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 1380-1397.
- Cotter, R.P. (2003). High risk behaviors in adolescence and their relationship to death anxiety and death personifications. *Omega, 47*, 119-137.
- Crandall, V.C., Crandall, V.J., & Katkovsky, W. (1965). A children's social desirability questionnaire. *Journal of Consulting Psychology, 29*, 27-36.
- Deery, H.A., & Fildes, B.N. (1999). Young novice subtypes: Relationship to high risk behavior, traffic accident record, and simulator driving performance. *Human Factors, 41*, 628-643.
- Donovan, J.E. (1993). Young adult drinking-driving: Behavioral and psychosocial correlates. *Journal of Studies on Alcohol, 54*, 600-613.
- Donovan, D.M., Umlaf, R.L., & Salzberg, P.M. (1988). Derivation of personality subtypes among high risk drivers. *Alcohol, Drugs, and Driving, 4*, 233-244.
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child Development, 38*, 1025-1034.
- Florian, V., & Kravetz, S. (1983). Fear of personal death: Attribution, structure and relation to religious belief. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 600-607.
- Florian, V., & Mikulincer, M. (1998a). Symbolic immortality and the management of the terror of death – The moderating role of attachment style. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 725-734.
- Florian, V., & Mikulincer, M. (1998b). Terror management in childhood: Does death conceptualization moderate the effects of mortality salience on acceptance of similar and different others? *Personality and Social Psychology Bulletin, 24*, 1104-1112.
- Florian, V., & Mikulincer, M. (2004). A multifaceted perspective on the existential meanings, manifestations, and consequences of the fear of personal death. In J. Greenberg, S.L. Koole & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of experimental and existential psychology* (pp. 54-70). New York: Guilford.
- Foshee, V., & Bauman, K.E. (1994). Parental attachment and adolescent cigarette smoking initiation. *Journal of Adolescent Research, 9*, 88-104.

- Furby, L., & Beyth-Marom, R. (1992). Risk taking in adolescents: A decision making perspective. *Developmental Review, 12*, 1-44.
- Gregersen, N.P., & Bjurulf, P. (1996). Young novice drivers: Towards a model of their accident involvement. *Accident Analysis and Prevention, 28*, 229-241.
- Gullone, E., & Moore, S. (2000). Adolescent risk-taking and the five factor model of personality. *Journal of Adolescence, 23*, 393-407.
- Hartos, J., Eitel, P., & Simons-Morton, B. (2002). Parenting practices and adolescent risky driving: A three-month prospective study. *Health Education & Behavior, 29*, 194-206.
- Hirschberger, G., Florian, V., Mikulincer, M., Goldenberg, J., & Pyszczynski, T. (2002). Gender differences in willingness to engage in risky behavior: A terror management perspective. *Death Studies, 26*, 117-141.
- Igra, V., & Irwin, C.E. (1996). Theories of adolescent risk-taking behavior. In R.J. DiClement, W.B. Hansen & L.E. Ponton (Eds.), *Handbook of adolescent health risk behavior* (pp. 35-51). New York: Plenum.
- Jessor, R. (1987). Risky driving and adolescent problem behavior: Theoretical and empirical linkages. In T. Benjamin (Ed.), *International congress and symposium series: No. 116: Young drivers impaired by alcohol and other drugs* (pp. 97-110). New York: Royal Society of Medicine Services.
- Jessor, R., Van Den Bos, J., Vanderryn, J., Costa, F.M., & Turbin, M.S. (1995). Protective factors in adolescent problem behavior: Moderator effects and developmental change. *Developmental Psychology, 31*, 923-933.
- Jonah, B.A. (1986). Accident risk and risk-taking among young drivers. *Accident Analysis and Prevention, 18*, 255-271.
- Jonah, B.A. (1997). Sensation seeking and risky driving: A review and synthesis of the literature. *Accident Analysis and Prevention, 29*, 651-665.
- Kain, K., & Nelson, L.J. (2001). Cigarette smoking and fear of death: Explaining conflicting results in death anxiety research. *Omega, 43*, 43-61.
- Kastenbaum, R., & Aisenberg, I. (1972). *The psychology of death*. New York: Springer.
- Lester, D. (1971). Attitudes towards death today and thirty-five years ago. *Omega, 12*, 168-174.

- Lopes, L.L. (1983). Some thoughts on the psychological concept risk. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 9, 137-144.
- Lopes, L.L. (1987). Between hope and fear: The psychology of risk. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (pp. 255-295). San Diego: Academic.
- McNally, A.M., Palfai, T.P., Levine, R.V., & Moore, B.M. (2003). Attachment dimensions and drinking-related problems among young adults: The mediational role of coping motives. *Addictive Behaviors*, 28, 1115-1127.
- Michael, K., & Ben-Zur, H. (2007). Risk-taking among adolescents: Associations with social and affective factors. *Journal of Adolescence*, 30, 17-31.
- Mickelson, K.D., Kessler, R.C., & Shaver, P.R. (1997). Adult attachment in a nationally representative sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1092-1106.
- Mikulincer, M., & Florian, V. (2000). Exploring individual differences in reactions to mortality salience: Does attachment style regulate terror management mechanisms? *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 260-273.
- Mikulincer, M., Florian V., & Tolmacz, R. (1990). Attachment styles and fear of personal death: A case study of affect regulation. *Journal of Personal and Social Psychology*, 58, 273-280.
- Mikulincer, M., & Shaver, P.R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, Dynamics, and change*. New York: Guilford.
- Miller, R.L., & Mulligan, R.D. (2002). Terror management: The effects of mortality salience and locus of control on risk-taking behaviors. *Personality and Individual Differences*, 33, 1203-1214.
- Miller, G., & Taubman – Ben-Ari, O. (2004). Scuba diving risk taking – A terror management theory perspective. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 26, 269-282.
- National Highway Traffic Safety Administration (NHTSA) (2003). Traffic safety facts 2002 – Young drivers. DOT Publication, No. HS 809-619. Washington, D.C.: US Department of Transportation.
- Neimeyer, R.A., Moser, R.P., & Wittkowski, J. (2003). Assessing attitudes towards dying and death: Psychometric considerations. *Omega: Journal of Death and Dying*, 47, 45-76.
- Noppe, I.C., & Noppe, L.D. (1997). Evolving meanings of death during early, middle, and later adolescence. *Death Studies*, 21, 253-275.

- Papadikis, E., & Moore, A. (1991). Drinking-driving and adolescent lifestyles: Rethinking policy. *Australian Journal of Social Issues, 25*, 83-106.
- Parsons, J.T., Siegel, A.W., & Cousins, J.H. (1997). Late adolescent risk taking: Effects of perceived benefits and perceived risks on behavioral intentions and behavioral change. *Journal of Adolescence, 20*, 381-392.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., & Solomon, S. (1999). A dual-process model defense against conscious and unconscious death-related thoughts: An extension of terror management theory. *Psychological Review, 106*, 835-845.
- Rosenstein, D.S., & Horowitz, H.A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64*, 244-253.
- Schimmel, J., Hayes, J., Williams, T., & Jahrig, J. (2007). Is death really the worm at the core? Converging evidence that worldview threat increases death-thought accessibility. *Journal of Personality and Social Psychology, 92*, 789-803.
- Schwebel, D.C., Severson, J., Ball, K.K., & Rizzo, M. (2006). Individual difference factors in risky driving: The roles of anger/hostility, conscientiousness, and sensation-seeking. *Accident Analysis and Prevention, 38*, 801-810.
- Shaver, P.R., & Mikulincer, M. (2002). Attachment-related psychodynamics. *Attachment & Human Development, 4*, 133-161.
- Siegel, A.W., Cousins, J.H., Rubovits, P., Parsons, J.T., Lavery, B., & Crowley, C.L. (1994). Adolescent perceptions of the benefits and risks of their own risk taking. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 2*, 89-98.
- Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1998). Tales from the crypt: On the role of death in life. *Zygon, 33*, 9-43.
- Speece, M.W., & Brent, S.B. (1992). The acquisition of a mature understanding of three components of the concept of death. *Death Studies, 16*, 211-229.
- Taubman - Ben-Ari, O. (2000). The effect of reminders of death on reckless driving: A terror management perspective. *Current Directions in Psychological Science, 9*, 196-199.
- Taubman – Ben-Ari, O. (2008). Motivational sources of driving and their associations with reckless driving cognitions and behavior. *European Review of Applied Psychology, 58*, 51-64.

- Taubman- Ben-Ari, O., Findler, L., & Mikulincer, M. (2002). The effects of mortality salience on relationship strivings and beliefs: The moderating role of attachment style. *British Journal of Social Psychology, 41*, 419-441.
- Taubman – Ben-Ari, O., Florian, V., & Mikulincer, M. (1999). The impact of mortality salience on reckless driving: A test of terror management mechanisms. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 35-45.
- Taubman – Ben-Ari, O., Florian, V., & Mikulincer, M. (2000). Does a threat appeal moderate reckless driving? A terror management theory perspective. *Accident and Analysis Prevention, 32*, 1-10.
- Taubman – Ben-Ari, O., & Mikulincer, M. (2007). The effects of dispositional attachment orientations and contextual priming of attachment security on reckless driving. *Transportation Research Part F, 10*, 123-138.
- Taubman - Ben-Ari, O., Mikulincer, M., & Iram, A. (2004). A multi-factorial framework for understanding reckless driving – appraisal indicators and perceived environmental determinants. *Transportation Research Part F, 7*, 333-349.
- Templer, D.J. (1970). The construction and validation of a death anxiety scale. *Journal of General Psychology, 82*, 165-174.
- Thorston, J.A., & Powell, F.C. (1990). To laugh in the face of death: The games that lethal people play. *Omega, 21*, 225-239.
- Turner, R.A., Irwin, C.E., Tschann, J.M., & Millstein, S.G. (1993). Autonomy, relatedness, and early initiation of health risk behaviors in adolescence. *Health Psychology, 12*, 200-208.
- Vassallo, S., Smart, D., Sanson, A., Harrison, W., Harris, A., Cockfield, S., & McIntyre, A. (2007). Risky driving among young Australian drivers: Trends precursors and correlates. *Accident Analysis and Prevention, 39*, 444-458.
- Vungkhanching, M., Sher, K.J., Jackson, K.M., & Parra, G.R. (2004). Relation of attachment style to family history of alcoholism and alcohol use disorders in early adulthood. *Drug and Alcohol Dependence, 75*, 47-53.
- Ward, M.J., & Carlson, E.A., (1995). Associations among adult attachment representations, maternal sensitivity, and infant-mother attachment in a sample of adolescent mothers. *Child Development, 66*, 69-79.

Wegner, D.M., & Smart, L. (2002). Deep cognitive activation: A new approach to the unconscious. *Journal of Consulting Clinical Psychology, 65*, 984-995.

West, R., Elander, J., & French, D. (1993). Mild social deviance, type-A behavior pattern and decision making style as predictors of self-reported driving style and traffic accident risk. *British Journal of Psychology, 84*, 207-219.

Zuckerman, M. (2007). *Sensation seeking and risky behavior*. Washington D.C.: American Psychological Association.

נספחים

נספח 1: שאלון נטילת סיכונים כללית (Siegal et al., 1994)

לפניך מתוארות פעילויות שונות. עבור כל אחת מן הפעילויות, בחר את המספר המייצג בצורה המתאימה ביותר את מידת מעורבותך בה מהלך השנה האחרונה.

בכלל לא	לעיתים רחוקות (2-3 פעמים בשנה)	לעיתים (2-3 פעמים בחודש)	לעיתים קרובות (2-3 פעמים בשבוע)	לעיתים קרובות מאוד (פעם ביום או יותר)	
0	1	2	3	4	1. לנסוע עם נהג שיכור
0	1	2	3	4	2. לשתות אלכוהול
0	1	2	3	4	3. להשתכר
0	1	2	3	4	4. לנהוג באופנוע/טרקטורון
0	1	2	3	4	5. לעשן גראס
0	1	2	3	4	6. להשתמש בסמים (חוץ מגראס)
0	1	2	3	4	7. לקיים יחסי מין ללא קונדום
0	1	2	3	4	8. "לסחוב" מחנויות
0	1	2	3	4	9. לנהוג לאחר שתיית אלכוהול
0	1	2	3	4	10. לנסוע ללא חגורת בטיחות
0	1	2	3	4	11. לעשן סיגריות
0	1	2	3	4	12. לקחת טרמפ עם אדם זר
0	1	2	3	4	13. להתעסק בכלי נשק
0	1	2	3	4	14. להימנע מאכילה
0	1	2	3	4	15. להקיא במכוון
0	1	2	3	4	16. לנהוג במהירות מופרזת
0	1	2	3	4	17. להשתתף בתגרה פיזית ("מכות")
0	1	2	3	4	18. לא להתכונן למבחן
0	1	2	3	4	19. לרמות במבחן ("להעתיק")
0	1	2	3	4	20. לקיים יחסי מין ללא אמצעי מניעה
0	1	2	3	4	21. "לסחוב" כסף מההורים
0	1	2	3	4	22. לברוח מהבית
0	1	2	3	4	23. לעצור את הנשימה
0	1	2	3	4	24. להשתתף במסיבות טראנס
0	1	2	3	4	25. לעשות רולטת כביש
0	1	2	3	4	26. להריח דבק
0	1	2	3	4	27. לקיים יחסי מין עם יותר מבן זוג אחד באותה תקופה

נספח 2: שאלון לבדיקת רצייה חברתית בקרב ילדים ומתבגרים – (Crandall et al., 1965) CSD

לפניך משפטים שמתוארים מקרים ומצבים המוכרים לרוב בני הנוער. קרא כל משפט בעיון והחליט אם הוא "נכון" או לא "נכון" לגביך.

לא נכון	נכון	
ל	נ	1. לפעמים אני אומר שקר קטן
ל	נ	2. לפעמים אני לא אוהב להתחלק בדברים שלי עם אחרים
ל	נ	3. לעולם לא ארביץ לילד או ילדה שהם קטנים ממני
ל	נ	4. אני אף פעם לא מתחצף להורי
ל	נ	5. אני תמיד מסיים את שיעורי הבית שלי בזמן
ל	נ	6. אף פעם לא אתן שיאישימו מישהו אחר בקשר למעשים רעים שלי
ל	נ	7. אני תמיד מקפיד שבגדי יהיו נקיים וחדרי יהיה מסודר
ל	נ	8. לפעמים מתחשק לי להישאר בבית ולא ללכת לביה"ס, גם כשאני לא חולה
ל	נ	9. לפעמים אינני אוהב לשמוע בקול הורי
ל	נ	10. אף פעם לא אמרתי בכוונה דברים שהכאיבו למישהו
ל	נ	11. לפעמים אני מתרגז כאשר אנשים אינם עושים את מה שאני רוצה
ל	נ	12. אני אף פעם לא מתרגז
ל	נ	13. אני תמיד שומע בקול הורי
ל	נ	14. לפעמים הייתי סתם רוצה להתבטל במקום ללכת לביה"ס
ל	נ	15. לפעמים לא מתחשק לי לעזור להורי למרות שהם זקוקים לעזרתי
ל	נ	16. אף פעם לא הצליחו לפתות אותי לעשות עבירה או לעבור על החוק
ל	נ	17. לפעמים אני מתרגז כאשר איני משיג את שלי
ל	נ	18. לפעמים אני רוצה לעשות דברים שלדעת הורי אני צעיר מדי לעשותם
ל	נ	19. אף פעם לא לקחתי דבר בהשאלה בלי שביקשתי קודם רשות
ל	נ	20. אני תמיד שמח לשתף פעולה עם אחרים
ל	נ	21. אני תמיד עוזר לאנשים הזקוקים לעזרה
ל	נ	22. אני תמיד מנומס, אפילו כלפי אנשים שאינם נחמדים

נספח 3: שאלון נטילת סיכונים בזמן נהיגה (Donovan, 1993)

בשנה האחרונה, באיזו תדירות אתה מבצע כל אחת מן ההתנהגויות הבאות במהלך הנהיגה? בחר את האפשרות המתאימה לך ביותר.

לעיתים נדירות	לפעמים	חצי מהזמן	לעיתים קרובות	בדרך כלל	
1	2	3	4	5	1. לעבור את המהירות המותרת באזורי מגורים או ליד בתי-ספר
1	2	3	4	5	2. לנהוג 15 קמ"ש מעל המהירות המותרת בכביש עירוני
1	2	3	4	5	3. לנהוג 20 קמ"ש מעל המהירות המותרת בכביש בין עירוני
1	2	3	4	5	4. לא לשמור מרחק בינך לבין הרכב שלפניך בכוונה/במכוון
1	2	3	4	5	5. להחליף בין נתיבים בזיגוג על מנת לעקוף רכבים איטיים יותר
1	2	3	4	5	6. להחליף נתיבים, כאשר יש מרחק קטן מאוד בין הרכבים
1	2	3	4	5	7. לחתוך רכב שלפניך על מנת לפנות
1	2	3	4	5	8. להשתלב בתנועה בלי לחכות למרחק גדול בין הרכבים
1	2	3	4	5	9. לבצע פניית פרסה במקום אסור
1	2	3	4	5	10. לחצות צומת כשהרמזור בצבע כתום או בדיוק התחלף לכתום
1	2	3	4	5	11. לחצות צומת כשהרמזור בצבע אדום או בדיוק התחלף לאדום
1	2	3	4	5	12. לעבור בתמרור עצור מבלי לעצור בו עצירה מלאה
1	2	3	4	5	13. לנהוג לאחר שתיית אלכוהול או נטילת סמים
1	2	3	4	5	14. להחליף נתיבים בלי לאותת
1	2	3	4	5	15. לשמוע רדיו בקולי קולות כך שאי אפשר לשמוע את הצופרים או הסירנות של רכבים אחרים
1	2	3	4	5	16. לנהוג ללא חגורת בטיחות
1	2	3	4	5	17. להתחרות עם רכב אחר, אפילו למרחק קצר
1	2	3	4	5	18. לקרוא, לאכול, לדבר בטלפון הנייד, להתאפר, להתפרע עם נוסעים אחרים או לבצע פעולות דומות לאלו בזמן נהיגה
1	2	3	4	5	19. לנהוג בצורה מסוימת על מנת להרשים אנשים אחרים

נספח 4: שאלון לבדיקת דפוסי התקשרות (Brennan et al., 1998)

המשפטים שלפניך מתייחסים לאופן שבו אתה מרגיש במערכות יחסים קרובות עם אנשים אחרים. המונח 'אנשים אחרים' מתייחס לאנשים הנמצאים ביחסים קרובים אתך. אנו מתעניינים בדרך שבה אתה חווה בדרך כלל יחסים עם חברים. התייחס לכל משפט על ידי דרוג עד כמה אתה מסכים או אינך מסכים אתו.

מאוד מסכים		מסכים ולא מסכים באותה מידה					מאוד לא מסכים	
7	6	5	4	3	2	1		
7	6	5	4	3	2	1		1. אני מעדיף לא להראות לאנשים אחרים כיצד אני מרגיש בפנים
7	6	5	4	3	2	1		2. אני מודאג מכך שיעזבו אותי
7	6	5	4	3	2	1		3. אני מרגיש בנוח להיות קרוב לאנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		4. אני דואג לגבי מערכות היחסים שלי
7	6	5	4	3	2	1		5. אני מתרחק כאשר אנשים מתחילים להתקרב אלי
7	6	5	4	3	2	1		6. אני דואג שלאנשים אחרים לא יהיה אכפת ממני באותה מידה שבה לי אכפת מהם
7	6	5	4	3	2	1		7. אני מרגיש לא נוח כאשר אנשים רוצים להיות קרובים אלי
7	6	5	4	3	2	1		8. אני דואג מכך שאאבד את האנשים הקרובים לי
7	6	5	4	3	2	1		9. אני לא מרגיש נוח להיפתח לאנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		10. הייתי רוצה שרגשותיהם של אנשים אחרים כלפי יהיו חזקים כמו רגשותיי כלפיהם
7	6	5	4	3	2	1		11. אני רוצה להתקרב לאנשים אחרים אבל אני ממשיך להתרחק מהם
7	6	5	4	3	2	1		12. לעתים קרובות אני רוצה להתקרב מאוד לאנשים אחרים, וזה לפעמים מרחיק אותם ממני
7	6	5	4	3	2	1		13. אני נעשה מתוח כאשר אנשים אחרים מתקרבים אלי יותר מדי
7	6	5	4	3	2	1		14. אני חושש מלהיות לבד
7	6	5	4	3	2	1		15. אני מרגיש נוח לחלוק את המחשבות והרגשות הפרטיים שלי עם אנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		16. הרצון שלי להיות מאוד קרוב, לעתים מרחיק ממני אנשים
7	6	5	4	3	2	1		17. אני מנסה להימנע מלהתקרב יותר מדי לאנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		18. אני נזקק להרבה אישורים לכך שאני אהוב על ידי אנשים הקרובים לי
7	6	5	4	3	2	1		19. אני מרגיש שקל לי יחסית להתקרב לאנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		20. לפעמים אני מרגיש שאני מכריח אנשים אחרים להראות יותר רגשות ויותר מחויבות
7	6	5	4	3	2	1		21. קשה לי להיות תלוי באנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		22. אני לא דואג לעתים קרובות מדי מכך שיעזבו אותי
7	6	5	4	3	2	1		23. אני מעדיף שלא להיות קרוב מדי לאנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		24. אם אני לא מצליח לגרום לאנשים אחרים להראות בי עניין, אני נעשה כועס או מתוסכל
7	6	5	4	3	2	1		25. אני מספר לאנשים הקרובים לי הכל
7	6	5	4	3	2	1		26. אני מרגיש שאנשים אחרים אינם רוצים להתקרב כפי

מאוד מסכים		מסכים ולא מסכים באותה מידה					מאוד לא מסכים	
								שאני הייתי רוצה
7	6	5	4	3	2	1		27. בדרך כלל אני דן בבעיות ובדאגות שלי עם אנשים הקרובים לי
7	6	5	4	3	2	1		28. כאשר אני לא נמצא בקשר טוב עם חברים, אני מרגיש חרדה וחוסר בטחון מסוים
7	6	5	4	3	2	1		29. אני מרגיש נוח להיות תלוי באנשים אחרים
7	6	5	4	3	2	1		30. אני נעשה מתוסכל כאשר אנשים אחרים לא נמצאים אתי במידה בה הייתי רוצה שיהיו
7	6	5	4	3	2	1		31. לא אכפת לי לפנות לאנשים אחרים על מנת לבקש נחמה, עצה או עזרה
7	6	5	4	3	2	1		32. אני מאוכזב אם אנשים אחרים אינם זמינים כאשר אני זקוק להם
7	6	5	4	3	2	1		33. זה עוזר לפנות לאנשים אחרים ברגעים שאני זקוק להם
7	6	5	4	3	2	1		34. כאשר אנשים אחרים אינם נותנים לי אישור, אני מרגיש ממש רע לגבי עצמי
7	6	5	4	3	2	1		35. אני פונה לאנשים אחרים בקשר להרבה דברים כולל נחמה ואישור
7	6	5	4	3	2	1		36. זה מעורר בי התנגדות כאשר אנשים קרובים לי מבלים זמן רחוק ממני

נספח 6: שאלון דמוגרפי

מין: 1. בן 2. בת

מהו גילך? _____

מספר ילדים במשפחה: _____

מצב משפחתי של ההורים: 1. נשואים 2. גרושים 3. פרודים 4. אלמן/ה 5. אחר _____

אם ההורים אינם נמצאים ביחד, נא לציין ממתני _____

האם אתה מגדיר עצמך: 1. דתי/ת 2. מסורתית 3. חילונית

ארץ לידה: _____ שנת עלייה: _____

האם יש לך רישיון לקטנוע או אופנוע? 1. לא 2. כן, כמה זמן? _____ שנים ו _____ חודשים

האם יש לך רישיון לרכב פרטי? 1. לא 2. כן, כמה זמן? _____ שנים ו _____ חודשים

כמה פעמים נהגת בחודש האחרון? _____

כמה פעמים בשבוע אתה בדרך כלל נוהג? _____

כמה פעמים בימי חייך היית מעורב כנהג בתאונת נזק? _____ מתוכן בכמה פעמים היית אשם? _____

כמה פעמים בימי חייך היית מעורב כנהג בתאונה עם נפגעים? _____ מתוכן בכמה פעמים היית אשם? _____

כמה פעמים בימי חייך היית מעורב כנהג בתאונה קטלנית? _____ מתוכן בכמה פעמים היית אשם? _____

האם נפגעת פעם בתאונת דרכים? 1. לא 2. כן, באיזה אופן? א. קל ב. בינוני ג. קשה

האם מישהו ממכריך הקרובים נפגע פעם בתאונת דרכים? 1. לא 2. כן, באיזה אופן? א. קל ב. בינוני ג. קשה

האם הכרת אדם שנפטר לאחרונה (בשנתיים האחרונות) לא בתאונת דרכים?

1. לא

2. כן, מי היה האדם שנפטר? _____ מה היו נסיבות פטירתו? _____

האם חווית במהלך חייך אירוע משמעותי ו/או טראומטי אחר?

1. לא

2. כן, באיזה אירוע מדובר? _____ לפני כמה זמן הוא התרחש? _____

